

Cum am fost n-oii mai si iara.
Doamne, de ce m-ai facut
Daca noroc n-am avut,
Doamne, de ce m-ai lasat
Daca noroc nu mi-ai dat -
La tata lumea dai, dai,
Numa mie zici ca n-ai,
La tata lumea dai cu caru
Numa mie-mi dai amaru.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969.

1728.

Foaie verde măr rotat
Tânără m-am măritat,
Vezi, mamă, ușor m-ai dat
Ca o frunză din copac.
Frunza ptică de uscată -
Eu îs, mamă, -nstrăinată
Și de tine depărtată,
De nimenea alintată.
Colecția ION VANCEA, Sârbi.
De la Ion Lupu, 72 ani, 1976.

1729.

Supărare, voaie ré,
Te-ai pus la inima mé,
T-ai făcut acolo loc
Ca un cărbune de foc.
Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1730.

Inimă, inima mé,
Rabdă-te, nu mă duré:
M-am durut o dată rău
Și mi-a si pe traiu meu,
M-am durut o dată bine
Și mi-a si p-a mele zile.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969.

1731.

Lume, de-ai arde cu foc
Pe margini și pe mijloc
Dacă-n tine n-am noroc
Să siu cu mândru-nt-un loc,
Lume, de-ai arde cu pară
Dacă-n tine n-am tigheală
Să siu cu mândru-nt-o țară.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969.

1732.

- Mamă, de ce m-ai facut
Daca noroc n-am avut
Și de ce m-ai legănat
Daca noroc nu mi-ai dat?

EMILIA CORALIA POP

Descântecul – corolarul magicului (II)

(Continuare din nr. 2-3)

Magia erotică

În cele trei areale cercetate am găsit descântece pe care le-am clasificat în funcție de ritualul magic utilizat de descântătoare: magie prin păpuși, magia descântecelor de dragoste, magia descântecelor de legat, magia descântecelor de dragoste cu buruieni, magia descântecelor de măritat, descântece de făcătură.

1.- **Magia descântecelor de dragoste cu buruieni este ținta descântecelor.** Există o mulțime de rețete aplicabile în problemele inimii și ele implicau aproape toate procedurile de influențare cunoscute. Vrăji de dragoste se pot face cu ajutorul momâilor (Certeze, Petrova), farmecele de dragoste se pot face cu mijloace curate (ulcele noi, apa de la izvor, batista nouă, plante mirosoitoare: busuioc, leuștean, cuprindător, drăgosteana, sănziene, frunza de plop utilizate în descântecele din Certeze, iarba dragostei în descântecele din Petrova). În Lăpuș se utilizează forță magică a apei și forță magică a focului. Dacă în zonele Petrova și Certeze ritualul magic este asemănător, în Lăpuș el este diferit. Puterea magică a apei - apa neîncepută - solicită un complex de acte rituale, de prescripții și interdicții, de norme specifice temporale și spațiale. Locul unde se obține este marcat prin variabile - fântână, izvor, apă curgătoare - care reprezintă garanția purității. Apa vie, fântânilor reîntineririi, apa vietii sunt formule mistică ale realității metafizice și religioase, apa rezidă viață, vigoarea și eternitatea. Focul este elementul fundamental în toate sistemele cosmice, filozofiile naturiste, simbolizează viață, puterea creatoare, pasiunea dragostei purificarea. Soarele este opus apei. În descântec este exprimată echivalență stihiilor pirice. Focul va fi considerat un principiu creator și energetic al naturii, cât și vietii. Focul și apa se întâlnesc în numeroasele scienti-sintagme care reliefă opoziția dintre aceste două elemente ale naturii. Descântătoarea postează toată ziua atunci când trebuie să descânte. În magia albă, înainte de actul ritual își face cruce. Pe baza textelor populare culese din cele trei zone, se poate întocmi o lungă listă a suferințelor omenești, unele sortite trupului, altele sufletului ce însoțesc diferite faze ale iubirii. Textele descântecelor unde boala, cuibărită în organismul uman, relevă că boala era exorcizată din corp și expediată în zona performată, aflată dincolo de granițele cosmosului uman. Principalele stihi ale naturii întâlnite în descântecele din nordul Transilvaniei sunt: focul, apa, aerul, cerul, pământul.

Foto: Ioan Nădișan - Bâtrân din Chioar

Practicile magice erotice sunt folosite și cu scopul de a provoca, atrăga și a menține dragostea ființei iubite, sau pentru a pune capăt unei iubiri nedorite. Acest tip de vrăji cuprinde atât magia albă cât și magia neagră, deși tradiția aprobă și consfințește numai magia albă, numind acest fel de activitate farmec. La farmece apelau și cei însurăți când între soți interveneau perioade de răcire a sentimentelor sau de teamă destrămării căsniciei lor de către dușmani. Si aceste farmece se făceau la anumite ore

*Când vei fi poftit la masă
Să mănânci întâi acasă*

*Ca nu cumva mâncaș și bând
Să zică că ești flămând.*

sau în anumite zile, îndeosebi sămbăta, dumineca, la revărsatul zorilor, până nu răsarea soarele, fie seara când răsarea soarele și luna. Pe primul loc se situau descântecele și incantațiile magice adresate unor elemente sacrale: lună, soare, stele, apă neîncepută, rouă. Drept anexe la textele de incantație magică se foloseau obiecte de metal, în nordul Transilvaniei oale noi în care se fierbeau plantele, miraculoase plante ca mătrăgună, busuioc, cicoare, cuprindător, precum și unele accesorii de îmbrăcăminte sau fire de păr din capul ființei iubite. Busuiocul este un stimulent erotic cu multiple întrebuișări în magia dragostei. Floarea se aşeză sub perină ca fata să-și vadă ursitul, să-l viseze. Așezat sub păr sau în săn, avea puterea de a capta dragostea celui dorit. În ziua de Sfântul Gheorghe fetele semănau busuioc înainte de răsăritul soarelui, cu gura îl uda, cu apă neîncepută, până nu răsare. Are puteri să facă fata drăgostoașă, drăgălașă, căci se zice: să tragă unul la altul cum trage busuiocul cu dragostea. Fetele să aibă busuioc, și dacă izbutesc să-l pună unui flăcău la brâu sau în păr, o să o iubească. Menta rămâne stimulent erotic și este considerată planta babelor. Un procedeu de magie pe larg uzitat în aceste farmece este introducerea unor substanțe de esență magică în băutura flăcăului sau bărbatului iubit. Vigilența soțului gelos putea fi adormită dacă nevasta îi servea un pahar de vin în care s-a introdus în prealabil un ban de aramă ce s-a pus deasupra ochilor înciși ai unui mort. (De la Boier Ioana, 92 de ani, Boiereni).

Descântecele de dragoste sunt pline de poezie, au fost o sursă de inspirație pentru lirica erotică.

Dintre plante, cea mai cunoscută este mătrăgună, iarba codrului, împărăteasa (*Atropa belladonna*), plantă viguroasă, veninoasă, din familia solanaceae, cu flori brun-violete și cu fructe negru-vineții lucitoare, crește în păduri, tufișuri, tăieturi. Rădăcina groasă și frunzele (*Radix et Folium Belladonnae*) au un conținut bogat în alcaloizi cum sunt: hiosciamina, atropina, scolamina, belladonina etc. Proprietățile mătrăgunei constau în a diminua considerabil activitatea circulatorie și în a face pulsul insesizabil. Este utilizată în medicina terapeutică. Extractul de mătrăgună aplicat pe o rană, cauzează un somn delirant, însotit de viziuni; introdus în ochi, crează ambliopie sau dublarea imaginilor, adică obiectele sunt văzute dublu. În doză mică ea provoacă un delir vesel cu locvacitate și gesticulație, apoi urmează somnolență, urmată de letargie. În doză mare, determină accelerarea pulsului, umflarea feței, delir, convulsii și chiar moartea. Aceste proprietăți au generat, desigur, credințele și întrebuișăriile plantei în practici magice străvechi, cu largă raspândire în tot cuprinsul Europei. Numele popular de mătrăgună îi vine, probabil, de la unele întrebuișări care sunt de tradiție veche mediterană, greacă. Cum am amintit, mătrăgună a vut un loc aparte în practicile medicinale. Frunzele de mătrăgună unse cu grăsimi se puneau pe umflături. Cei care aveau friguri se legau cu ele la cap. Cu frunze aprinse se trata tusea. Rădăcina plămădită se folosea contra reumatismului, ori se faceau cu ea băi. (De la Bilașco Maria, Petrova).

După spusele informatoarei, mătrăgună se culegea la anumite ore, în anumite zile, în funcție de sopul urmărit, după anumite rânduieli, reminiscențe din rituri vechi, păstrate fragmentar, sporadic, pe care le cunoșteau numai puține femei. Descântecul de mătrăgună este de două feluri: descântec de mătrăgună bună și descântec de mătrăgună rea. În descântecele de mătrăgună bună se invoca ajutorul Sfintei Marii pentru ca femeile, fetele să fie cinstite și iubite de bărbații sau feciorii pe care îi doresc. Descântecul de mătrăgună bună este adresat plantei de către o fată când vrea să fie vestită în biserică anunțându-i-se căsătoria. Ritualurile magice se desfășoară asemănător la

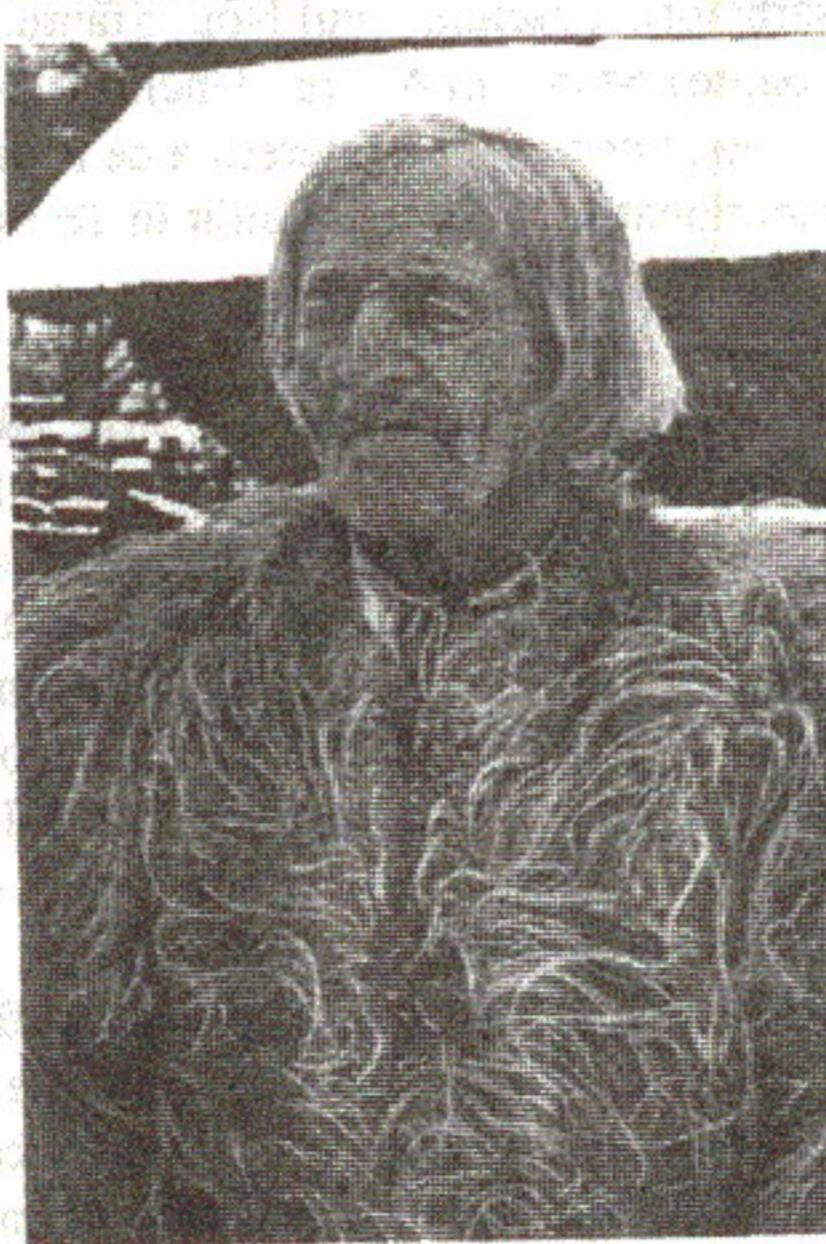

Foto: Ioan Nădișan - Bâtrân

*Am văzut trăind odată pe cel rău peste cel bun,
Suferind pe cel cuminte și înălțat pe cel nebun.*

- Draga mamii, -a tău noroc

Mică-ai fost ș-o ars în foc.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1733.

Pasăre galbână-n cioc,

Rău mi-ai cântat de noroc,

De ț-ar săca clonțu tău

Să nu cântă la altu rău.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1734.

- Pasăre galbână-n pene,

Unde-ai fost atâtă vreme?

- Măi, am fost în ciung uscat.

- Da' acolo ce-ai mâncat?

- Cobor jos, mănânc pământ,

Sui în ciung și iară-m cânt

La omuțu cu urât.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1735.

Păsărucă, păsără,

Nu bă apă limpede -

Tâlbură-o ș-apoi zboară

C-așe-i ș-a mé inimioară,

O tâlbură s-apoi bă

C-așe-i și inima mé.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1736.

Mult mă mustă iedera

Că nu-s verde ca dânsa.

Iedera cum n-a si verde

Că numa-n pădure sede:

Nici de soare nu-i pălită,

Nici de lume nu-i grăită;

Io de soare pălită-s

Și de lume grăită-s,

Eu de soare mi-s pălită

Și de lume mi-s grăită.

Colecția ION VANCEA, Rona de Jos

De la Maria Fetico, 36 ani, 1976

1737.

Du-te, supărare, -n codru

Și mă lasă mai la modru,

Du-te, supărare, -n crâng

Și mă lasă mai la rând.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.

De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1738.

Nu sii supărată, mamă,

Te-am slujit bugăt pomană

Și-ncălțată și desculță

Pântru-o bdiată perinuță,

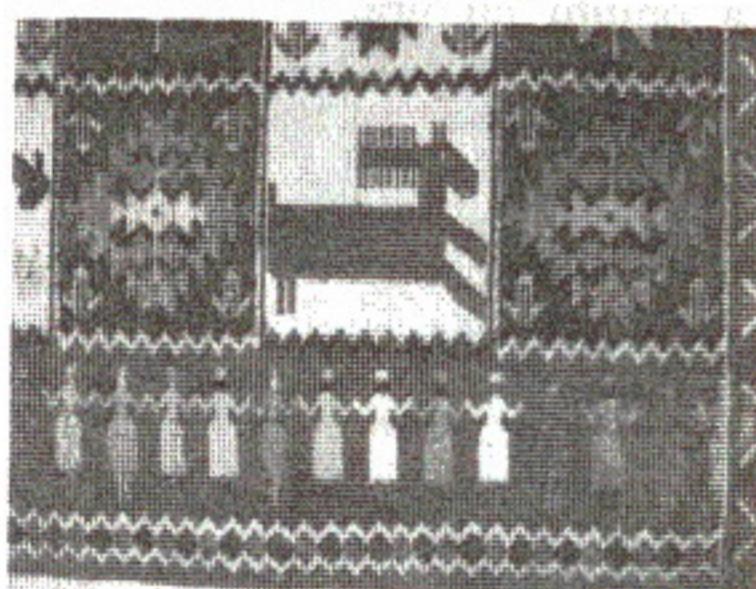
Perinuță de burete -
M-ai scos, mamă, dintre fete,
M-ai făcut din flori de măr
Să mă duc în depărtări.

Colecția ION VANCEA, Sârbi.
De la Ion Lupu, 72 ani, 1976.

1739.

Nu-i bai, mamă, că mă dai,
Știu că nu-i cuprinde rai;
Nu-i bai, mamă, că mă vinzi,
Știu că raiu nu-l cuprinzi.
Și raiu de l-ai cuprinde
N-o trebuit a mă vinde,
N-o trebuit a mă da
Și raiu de l-ai avea
Că nu ț-aș si ros casa -
De-aș si ros-o jumătate
Și io-am avut în ie parte.

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1740.

Tăte fetele doresc
De portuțu nevestesc:
Nu dorească nici una
Că tăte s-or sătura.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 58 ani, 1969

1741.

Vai de copilu străin
Când ajunge la stăpân:
Îl dă leafa jumătate
Și mâncare-a treia parte
Și bătaie cât se poate.
Auzit-am din bătrâni
Că-i bună pâinea-n străini,
Am auzit, n-am crezut,
M-o dus soarta ș-am văzut
Că la gust este gustoasă,
La mijloc i veninoasă.
Om străin ca mine nu-i
Numa puiu cucului
Când îl lasă mama lui
La mijloc codrului,
Îl lasă pe-o rădăcină
Să-l crească mamă străină.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1979.

1742.

Vai de lin și de pelin,
Vai de om când i străin,

Certeze și la Petrova, utilizându-se dialogul, conversația cu doamna împărăteasă, căreia i se cere să le dea dragoste, bucurie, să reușească oriunde se duce, să fie bine văzute în lume, dar mai ales să le fie dragă lumea și ele la lume. Când se merge la mătrăgună, se merge după un anumit ritual, ziua, cu sare sfântă, cu bani, cu sarmale, mâncare și i se adresează rugămintile. În momentul în care o scot din pământ, se aşeză darurile în locul rădăcinii, iar mătrăguna este dusă acasă. La Lăpuș se plantează în fața casei sau în grădină, iar fetele dansează în jurul ei, formând un cerc, se învârt de trei ori (magia în cerc este o formă veche a magiei populare). Apare la Lăpuș cifra 9 magică, pentru că 9 zile trebuie cinstite mătrăgună. Ritualul la Certeze este diferit, mătrăguna este dusă în casă la masă, 9 zile trebuie cinstite dar, cind se mâncă, mai întâi se arunca mâncare pe mătrăgună pentru a li se împlini dragostea și planta să le transmită sănătate, mult bine. "După 9 zile, pui câte un miez și te speli de pe ea" ne spune Cecilia Ciocan. În casă se respectă ritualul magiei în cerc, dar aici se învârt de 3, de 7, de 9 ori în jurul florii când o scot din pământ cu rădăcină.

La Petrova se practică descântecul de mătrăgună bună, dar și de mătrăgună rea. Ritualul la mătrăguna de bine este asemănător cu cel din Oaș, doar că i se adaugă, ca dar, o sticlă de vin. Femeile se îmbracă de sărbătoare și, adusă în casă, o ridică cu masa, o cinstesc ca să le dea tot ce-și doresc. Tot la Petrova, se fac descântece cu ajutorul mătrăgunei pentru a avea vaca lapte. Mătrăguna aleasă pentru descântec este de mai multe feluri: pentru oi și pentru vaci. Mătrăguna este și femeiască și bărbătească, diferit este modul cum o sapi. Dacă amesteci plantele, atunci nu ajută descântecul pentru a obține smântâna, laptele etc. Este diferit în ritualuri în descântecul de mătrăgună rea, care se desfășoară în alte condiții și la alte ore decât cele amintite. La mătrăguna rea se duc nu bunătăți, ci ceva rău din casă: o bucată de "murdărie" și, prin imprecații puternice, jignind-o, i cere să fie de ură și necaz asupra femeii căreia îi facă făcătura. Când o aduci spre casă o batjocorești, îi tragi câte un pumn și o bagă în toaleta de afară. În casă nu e voie. Pentru a te dezlegă de făcătură, trebuie să te speli cu iarba dragostei, ori mergi la preot, pentru că e mortală. Textele narrative sunt îmbinate cu structuri imprecativ.

Cultul mătrăgunei a fost în atenția lui Mircea Eliade, care l-a descris în volumul "De la Zamolxis la Genghis Han". (Vz. Descântecele de Mătrăgună, nr. 1491-1493, 1525).

2. Magia premaritală este și ea prezentă în descântecele din nordul Transilvaniei. Cuprinde totalitatea practicilor magice privind ghicirea sorocului nunții, viitorul soț. Acest tip de magie este uzitat în satele transilvăneze mai ales de fetele care au atins vîrstă de măritat. Practicarea acestui tip de ghicit revine fetelor, care este beneficiara divinației și oficianta actului magic. Se apelează și la prezicătoare, vrăjitoare, descântătoare. Timpul pentru astfel de vrăji sunt serile din preajma unor sărbători: Crăciun, Anul Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, Rusaliile, Sânzienele, noaptea Sfântului Andrei. Unele au devenit datini populare și se practică de întreaga comunitate interesată de rezultatele acestei magii. Printre ele este menționat *Vergelul*, răspândit în Transilvania, în special zona Lăpuș, și efectuat în noaptea de Sfântul Vasile.

Magia erotică premaritală se bazează pe credințele populare în capacitatele profetice ale unor animale de casă: câine, pisică, bou, cocos etc. De Crăciun, de Anul Nou, de Bobotează se apelează la calitățile profetice ale porcului. Atât vrăjile colective de măritiș, cât și cele individuale, au la bază tragerea sortilor, unde obiectele extrase sunt interpretate simbolic (*Vergelul*). Mai complicate și mai pline de mister sunt vrăjile premaritale menite să arate, în vis sau aievea, chipul viitorului soț. Pentru acestea se pot folosi și vrăji cu plumbul sau ceara topită, dar nu sunt specifice zonelor din nordul Transilvaniei. Aici chipul viitorului soț se poate vedea, în urma unui mare efort de concentrare, în oglinda abia luminată de flacăra unei lumânări.

Practica "uitatului în oglindă" se desfășoară în felul următor: fetele și băieții iau două oglinzi mari, pe una o aşeză pe masă, iar pe cealaltă o țin în mână. Între cele două oglinzi potrivite în aşa fel ca ele, fiind paralele, privindu-se în oglindă, să-și vadă ursul. Fata aruncă 9 grăunțe de ovăz în foc și zice, uitându-se în oglindă

Colecția ALEXA GAVRIL BĂLE, SIMONA BĂLE - Ziceri din bătrâni

*Unde-i mai subțire,
Ața acolo se rumpe.*

de 9 ori:

De-i în lume,
Dus în lume,
Să mi-l văd aici, anume.

Fata aruncă ovăz pentru că planta are nume masculin, iar feciorii aruncă în foc sămânță de cânepă, fiindcă are nume feminin și numai femeile lucrează cânepă. (De la Ileana Vancea, 70 de ani, 1986, culegere Ion Vancea – mss.).

Producția orală și arta populară găsesc în șezători un mediu prielnic pentru păstrarea și conservarea lor.

Tehnica prezicerii se bazează pe privitul la o suprafață ce reflectă imaginea. Nimici nu știe când și unde s-a născut această tehnică. Ea își are lunga ei poveste în toate culturile lumii. Este indicată aproape orice suprafață reflectorizantă: apa, sticla, metalul lustruit, pietrele prețioase, săngele și chiar baloane de săpun. Această tehnică se înrudește cu hidromanția, deoarece apa și alte lichide au fost inițial cele mai importante și mai la îndemâna medii în care se putea observa oglindirea. Putea fi un lac sfânt sau un izvor sfânt (o metodă de prezicere numită pegomanție), ori un lichid păstrat într-un vas special. Babilonienii priveau pe suprafața lichidelor păstrate în cupe sfinte, egiptenii pe o pată de cerneală vărsată în palmă, hindușii foloseau cupe cu melasă, iar grecii se oglindeau în fântâni sau izvoare sfinte. Privitul în oglindă (catoptramanția) este o altă formă a acestei tehnici. Primele oglinzi erau confectionate din metal lustruit, iar partea din spate bogat ornamentată. Chinezii aveau oglinzi din bronz, ornate cu simboluri cosmice și astrologice, pe care le utilizau ca să zărească imaginea demonilor. Vrăjitoarele din sec. al XIV-lea utilizau oglinzi de onix lustruit pentru a comunica cu spiritele. Către sfârșitul Evului Mediu, majoritatea oglinziilor erau confectionate din sticlă argintată. Catoptramantelor li se recomanda să așeze oglinziile afară, la lumina lunii, înainte de a privi reflexele astrului. Persistă superstiția că cineva își poate zări viitoarea pereche dacă privește în oglindă la lumina lunii. Astăzi această practică magică am întâlnit-o doar la Petrova, practicată de informatoarea Maria Bilașco care, din propria ei experiență, ne-a relatat practica magică.

În descântecele de măritat, în cele trei zone, s-au utilizat, în modul de organizare al textelor, formule diverse pentru farmecul de dragoste și măritat. Segmentul discursiv atestă sublinierea denominativă a rolului "să fie cutare legat". În zona Lăpuș cu sincretismul limbajelor, cooperarea textului magic rostit, cu praxisul ritual. Performerul asociază, în textul rostit în zona Certeze, numele beneficiarului asupra căruia este dirijată forța magică a cuvântului și actului ritual. Denominația divină se impune ca un mod de invocare a ajutorului suprem prin Maica Domnului. În zona Petrova, se folosește obiectul magic sfredelul, pentru a găuri plopul la ora 12 noaptea și a pune o bucătică din haina iubitelui spre a-l vrăji. Structurile poetice magice se împletește cu discursul narativ, cu structurile imperitive, imprecative. (Continuare în nr. următor)

Foto: Cristian Tureanu - Carpetă în culori vegetale, Botiza, 2002

*Tiganu, după ce-o ajuns împărat,
Pe tatâ-so l-o omorât întâi.*

Vai, mămucă, și de mine
Că m-ai dat între străine:
Niciodată nu mi-i bine.
Colecția GEORGETA MARIA IUGA, Borșa.
De la Ileana Danci, 47 ani, 1981.

1743.

N-ai fost, maică, cu dreptate
Că t-ai dat fata pe sate
Că și-n sat o putut și
Să o vezi când a prânzi,
Și-n sat ai putut-o da
Să o vezi când a cina.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Dumitru Iuga, 58 ani, 1968

1744.

Colo, colo, -n vale adâncă
Stau doi pui de tururică.
Cel mare, zboară cîntând,
Cel mic rămâne plângând.
- Așteaptă, măi frățioare,
Pân' mi-or crește aripioare,
Să iau sapa și lopata
Și s-o dezgropăm pe mama.
Mamă, de când ai murit
Tata s-o căsătorit,
Ne-o luat o mamă rea
Și ne taie inima.
Colecția ION VANCEA, Sărbi.
De la Ion Lupu, 72 ani, 1976.

1745.

Frunză verde de stejar
Zace badea de un an,
Nu știi, zace ori se face,
Lacrămile vale-ș varsă.
Nu știi ce cale mi-aș face
Să mă duc să-l văd cum zace
Și eu cale mi-am făcut
Si m-am dus și l-am văzut:
- Hei, tu, mândrioru meu,
Ori te scoală, ori tu mori,
Mie-mi umblă peștori!
- Hei, tu, mândrioara mé,
Eu atunci m-oi întrăma
Când tu mie mi-i aduce
Mure neagră din pădure,
Sloii de ghiată din păscure.
Hei, tu, mândrioara mé,
Mută ești ori tută ești,
Numa nu te nădăiești?
Murea neagră ți-s ochii,
Sloii de ghiată ți-s dinții.
Du-te tu și te mărită
De la noi a trilea sat
Și sii noră cu bănat.
Ies afară, văd un nor,
Numa de mândra mi-i dor -
Nu trăiască ie ușor
C-o avut drăguț în sat
Și s-o dus și m-o lăsat